

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' תרומה-זכור תשפ"א | גליון מס' 227

הדברים נמסרו ביום ו' עש"ק פר' משפטים, ל' שבט אדר"ח אדר תשפ"א

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

קריאת המגילה באמצעות 'זום'

האם יש להתיר לשמוע קריאת המגילה דרך 'זום'? | מהו החילוק בין 'עניית אמון' לענין 'לצאת ידי חובה'? | האם מותר לקרוא במגילה כשרה בהיעזרות הקלטה? | מהו 'פורים משולש' בשנה זו? | ערים המוקפות חומה, האם בשנה זו צריכים להקפיד לקרוא המגילה בעשרה או אף ביחיד? | ערים המוקפות המקדמים קריאת המגילה בערב שבת, מותרים בעשיית מלאכה?

קדושה. ופירש רש"י (ברכות מז ע"א), כי אף שלא שמעו כולם את קול המברך, אין זו 'אמון יתומה', כיון שידעו על מה עונים, אלא שלא שמעו. והתוספות ביארו שבדבר שאין הש"ץ מוציא את הרבים ידי חובה אין חשש 'אמון יתומה'. ומכאן הוכיחו שהשומע קדיש וחזרת הש"ץ בשידור ישיר דרך לוויין וכיו"ב, רשאי לענות אמון.

אולם כל זה שייך לענין 'עניית אמון', שהוא שבח לבורא, אך אינו שייך לענין 'לצאת ידי חובה', כי צריך לשמוע ישירות מפי האיש הקורא ולא דרך מכונה. ולכן גם פשוט שאין להתיר לשמוע הבדלה דרך טלפון וכיו"ב. ורק אם יש חולה השווה בבית-חולים ואינו מוצא מי שיבדיל עבורו, אך יש בידו לשמוע ההבדלה דרך רמקול, מפי איש העומד בפרוזדור, בזה מקילים לו, ועדיף משלא ישמע הבדלה כלל. יש סוברים שדרך רמקול מועיל לצאת, ולצורך חולה סומכים על זה. אך בלאו הכי, אין להקל, ובפרט קריאת המגילה שאי אפשר להקל לשמוע ולצאת דרך טלפון ו'זום'.

קריאה במגילה כשרה בהיעזרות הקלטה

מה שניתן לעשות כיום הוא לארגן מניין בלובי הבנין, במרחב פתוח, שם יקראו את המגילה וישמעו ישירות מפי הש"ץ, ובכך יוצאים ידי חובה מדין 'שומע כעונה'. ובפרט כאשר ציבור המתפללים שמעו לקול חכמים, כפי ההלכה, ועשו חיסון, או אותם שלאחר בדיקה סרולוגית נמצאו עם נוגדנים, וציבור זה שמתאסף שומע את המגילה מפי הש"ץ ואינו נזקק לאמצעים ואופנים אחרים.

אם אין מתאפשר, ישנה אפשרות שאם יש לפניו בביתו מגילה כשרה הכתובה על הקלף, יוכל להיעזר בהפעלת שמיעה בה מוקלטת קריאת המגילה כהלכה, ויקרא את כל המגילה מתוך הקלף מילה במילה עם הש"ץ, שהוא הכין טוב את הקריאה וקורא בהיגוי ובניקוד נכון, בלי טעויות המעכבות את הקריאה, ובמנגינה, והיחיד השומע קורא גם הוא בפיו מתוך מגילה כשרה לפניו, כפי הנשמע בהקלטה. רצוי שלכל אחד תהיה מגילת קלף כשרה, מכספי מעשר.

על-כל-פנים חלילה לפרסם להמציא היתר לשמיעת המגילה דרך 'זום', כי אם יעשו כך, שכל אחד ישב בביתו וישמע המגילה בדרך זו, יהיו רבים שיטעו בחושבם שניתן לצאת ידי חובה בשמיעה בלבד בלי הקריאה בפיו מתוך מגילה כשרה. וגם רבים מעם ישראל אינם

שאלה: עקב המצב עם הנגיף, נשאלנו מ'מרכז רבני אירופה' שבחול"ל רוצים להנהיג להשמיע קריאת המגילה דרך תכנת 'זום' (Zoom), כי ישנם מקומות רבים שאין מתאפשר לציבור לשמוע קריאת המגילה, ולא כל אחד יודע לקרוא כהלכה, ומתוך הקלף. האם בשעת-הדחק הזו יש להתיר לשמוע קריאת המגילה בדרך זו או בשאר אמצעיים?

שמיעה ישירות מפי הקורא

תשובה: חלילה להתיר לעשות דבר כזה בישראל. הלכה פסוקה היא שאין יוצאים ידי חובה מקרא מגילה מדין 'שומע כעונה' אלא בשמיעת המגילה מפי הקורא בעצמו. שכן, הקורא בעל-פה אינו יוצא ידי חובה, וכן מתוך מגילה הכתובה על גבי נייר, אלא מתוך הקלף, והשומע מפי הקורא מתוך הקלף ובהיגוי הנכון, נחשב כאילו השומע בעצמו קורא בפיו ומתוך הקלף. ברם, זה שייך כאשר שומע ישירות מפי הקורא, אבל השומע את קריאת המגילה דרך טלפון, תכנת זום וכיו"ב, אינו מועיל לצאת בכך ידי חובה.

עניית אמון בשמיעה בשידור ישיר

יש שרצו לדמות הדבר למה שכתבנו בילקוט יוסף (ימים נוראים, סי' תקפא) שכאשר יש מניין עשרה אנשים נוכחים במקום אחד, אף היחידים הנמצאים בביתם רשאים לענות לקדיש וקדושה, ואמון של חזרת הש"ץ, וכן אמירת סליחות, בשידור ישיר דרך הלוויין וכיו"ב, שהוא שבח לבורא יתברך. ואף אם יש מספר שניות הפרש זמן מה בין אמירת הקדיש עד לשמיעת היחיד בביתו, הרי מבואר בגמרא (סוכה נא ע"ב): תניא רבי יהודה אומר, מי שלא ראה דיפלסטון של אלכסנדריא של מצרים, לא ראה בכבודן של ישראל. שהיה ארמון גדול וגבוה, ובתוכו שתי שורות ספסלים מקיפות את המקום מסביב, לשיבת השרים. ופעמים התכנסו שם פעמיים ששים רבוא (1,200,000), כפליים מיוצאי מצרים, והיו בה שבעים ואחת קתדראות של זהב, לשיבת שבעים ואחת זקני הסנהדרין גדולה, כל אחת ואחת מהקתדראות אינה פחותה מעשרים ואחד רבוא (210,000) ככרי זהב.

באמצעות הארמון היתה בימה של עץ והשמש עומד שם והסודרין בידו, וכיון שהגיע הזמן לענות אמון על ברכת השליח-ציבור, 'מגן אברהם', הלה מניף בסודר שבידו לסימן, וכל העם עונים אמון. וכשהגיע לברכת 'מחיה המתים' הניף בסודר שבידו, וכל העם עונים

יודעים כיצד לקרוא המגילה בהיגוי וניקוד הנכון, ללא טעויות המעכבות. אמנם יש טעויות שאינן מעכבות, כגון אם קרא 'יהודיים' במקום 'יהודים'. אך אם קרא 'ומרדכי יָשב', וכן 'והמן נָפל', אלו טעויות המעכבות ואף בדיעבד לא יצא ידי חובה, לכן צריך שתהיה לפניו מגילת קלף כשרה ויקרא בפיו מילה במילה כפי ששומע, כי אינו יוצא ידי חובה בשמיעה בלבד דרך טלפון ושאר דרכים.

מערכת הגברת קול

בילקוט יוסף (סי' תרפט) כתבנו לענין שמיעת קריאת המגילה דרך רמקול כשאלם בית-הכנסת רחב מאד וקהל גדול באים לשמוע קריאת המגילה, ולא כולם שומעים את הקורא. אותם היושבים סמוך לקורא באופן שאף אם ינטל הרמקול יוכלו לשמוע כהלכה, יוצאים הם ידי חובה. אך היושבים רחוק מהקורא ובלעדי הרמקול לא יוכלו לשמוע הקריאה, אין להשמיע המגילה על ידי רמקול. ורק כשיכולים לשמוע אף בלי הרמקול, יוצאים ידי חובה. אולם דוקא בשמיעת קריאת המגילה בהגברת קול כאשר הקורא עומד במקום זה, והציבור שומעים ישירות מפיו, והרמקול רק מסייע להגביר הקול, בזה יש אופנים שיוצאים ידי חובה, אך לא דרך רדיו, זום וכדו'.

'פורים המשולש'

בשנה זו שפורים דמוקפין, ט"ו אדר, חל בשבת, גם בירושלים וכן בלוד קוראים המגילה כבשאר המקומות בארץ ובעולם, לליל שישי וביום שישי. ובשנה זו נוהגים שם 'פורים משולש', שמחלקים את מצוות הפורים לשלושה ימים: י"ד, ט"ו וט"ז. ביום שישי, י"ד אדר, מצוות קריאת המגילה, וכן מצוות מתנות לאביונים. "עניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה" (מגילה ד ע"ב), שבשעת הקריאה, לרוב חיבת הנס, הלב פתוח לתרום בעין יפה לטובת האברכים העניים. ובספר פורים משולש (פ"ב סכ"א) כתב להזהיר לעניים בירושלים שקיבלו המתנות ביום שישי, להשהותם ליום ראשון, לצורך סעודת פורים. אך אינו נכון, שהרי התקנה היתה ליתן מתנות לאביונים ביום קריאת המגילה, ורשאי העני לעשות בזה ככל שיחפוז.

נוהגים ליתן כסף זה, וכן מעות 'זכר למחצית השקל' לשיבות ומוסדות תורה וחסד. בכל שנה נותנים בירושלים 'זכר למחצית השקל' ביום י"ד לפני מנחה, אך בשנה כזאת נותנים גם בירושלים ביום י"ג, דהיינו בתענית אסתר לפני מנחה, כבכל העולם כולו, או קודם תפילת ערבית בליל י"ד. ויאמרו 'זכר למחצית השקל'.

ביום חמישי בערב, אור ל"ד, וכן למחרת ביום השישי לובשים בגדי שבת במשך כל היום. אך לשים לב, שבירושלים אין לומר 'ועל הנסים' בתפילת ערבית ליל י"ד, ובתפילות יום י"ד, וכן בברכת המזון, ולא יבואו לטעות משאר שנים. שרק לענין מקרא מגילה ומתנות לאביונים מקדימין ל"ד אדר.

ביום שבת קודש, ט"ו אדר, בכל הארץ זו שבת רגילה, אך בירושלים וכן בלוד, קוראים בתורה למפטיר פרשת 'ויבא עמלק' ומפטירים 'ויאמר שמואל'. וכמו כן בשבת בכל התפילות אומרים 'ועל הנסים', וכן בברכת המזון (שו"ע סי' תרפח ס"ו). אך מי שלא אמר 'ועל הנסים' אינו חוזר, ולכן אם נזכר אחר שאמר 'ברוך אתה ה' כדי לחתום 'על הארץ ועל המזון', לא יאמר 'למדני חוקיך' כדי לשוב ולומר 'ועל הנסים', אלא יסיים 'על הארץ ועל המזון'.

ביום ראשון, ט"ז באדר, בירושלים וכן בלוד, מקיימים מצוות משה ושמחה בסעודת פורים וכן מצוות משלוח מנות. מכל מקום נכון להוסיף בשבת, ט"ו אדר, עוד מנה מיוחדת שיהיה ניכר לכבוד פורים.

קריאת המגילה ביחיד

בכל שנה מותר לקרוא ולשמוע המגילה ביחיד, אך מבואר בגמרא (מגילה ה ע"א) שמגילה הנקראת שלא בזמנה צריך שיהיו עשרה אנשים, לפרסום הנס. ונחלקו הפוסקים לענין בני ירושלים בשנה זו, שנוהגים 'פורים משולש', האם צריכים צריכים לקרוא דוקא בעשרה, או אף בפחות מעשרה. הרז"ה בעל המאור (שם) כתב בשם רבינו אפרים, שהמוקפים חומה שמקדימים לקרות בארבעה עשר כשחל ט"ו באדר בשבת, דינם כקוראים שלא בזמנה שצריכים עשרה. וכן כתב בספר האשכול (הלכות חנוכה ופורים סי' ז) בשם רבינו אפרים. וכן כתב בעל העיטור (הלכות מגילה, ק"ע"ב), הריטב"א והר"ן (מגילה ה ע"א). אולם הרמב"ם (פ"א מהלכות מגילה ה"ז) כתב שדוקא כשקוראים המגילה קודם יום י"ד, כגון בני הכפרים שהיה בזמנם שהקדימו ל"א, י"ב וי"ג, אין קוראים אותה אלא בעשרה, אבל המוקפים חומה שמקדימים לקרות בי"ד, נחשב כקוראים אותה בזמנה, כיון שזהו זמן קריאתה אז בכל העולם, וקוראים בין בעשרה ובין ביחיד. וכן מבואר בשו"ת תמים דעים (סי' קפ) בשם רבינו יהודה בר ברזילי אלברצלוני בספר העתים, הראב"ה (מגילה סי' תקס), ספר ההשלמה והמאירי (מגילה ה ע"א), וכן פסק מרן בשולחן ערוך (ס"ס תרצ) שמעיקר הדין בשנה זו אין צריך לקרוא דוקא בעשרה. ומכל מקום ברכה אחרונה אין מברכים אלא בעשרה, שאין ברכה אחרונה אלא מנהג, ולא תיקנו לאומרה אלא בציבור. ואמנם יש מי שכתב לחוש לספק ברכות ואף ברכות הראשונות לא לברך ביחיד, אולם אין לחוש, אחר שכך המנהג ובמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל.

עשיית מלאכה ביום שישי

לענין איסור עשיית מלאכה ביום שישי י"ד אדר, לתושבי ערים מוקפות חומה. בשנת תקצ"ב, שחל ט"ו באדר בשבת ומקדימים קריאת המגילה ליום שישי, ציוה הראשון לציון רבי שלמה משה סוזין, להכריז בשבת 'זכור' שאסור לעשות מלאכה ביום שישי שהוא י"ד באדר, והורה לסגור המספרות. וכן כתב הגאון רבי ישראל יעקב אלגאזי בקונטרס חוג הארץ (סי' ט), שלא יבואו לטעות משנה לשנה לעשות מלאכתם גם כשחל ט"ו באדר בערב שבת. וכן פסק הראשון לציון ה'יש"א ברכה' בשו"ת שמחה לאיש (או"ח סי' ה). וכן המהרש"א אלפנדארי (בדיני פורים משולש שבסוף שו"ת הסבא קדישא, ח"א עמ' קנט).

אולם במחכ"ת הרי הריטב"א (פ"ב דמגילה) הביא דברי הירושלמי שפורים מותר בעשיית מלאכה, היינו בכרכים המוקפים שמקדימים לקרוא בערב שבת. ומשמע דכרכים המוקפים, שנהגו איסור בעשיית מלאכה בפורים, כאשר מקדימים לקרותה בי"ד, מותרים במלאכה, שלא נהגו אלא בזמנם ממש. וכן כתב הר"ן (שם). וכן כתב הרשב"א (מגילה, הנד"מ, עמ' פ). וכן כתב בקרבן נתנאל (פ"א דמגילה אות ז), הפרי מגדים (סי' תרצו סק"ב), שו"ת בית דוד (או"ח סי' תצז), והסכים עמו הראשון לציון הגאון רבי יוסף חזן בחקרי לב (או"ח ס"ס פח) שכן ההלכה, שביום שישי, י"ד באדר, ערים המוקפות, מותרים בעשיית מלאכה, שלא נהגו איסור אלא ביום שחל בזמנו, יום ט"ו, אך אם הקדימו ליום שישי, לא נהגו איסור.